

תוכן עניינים

1.....	מבוא
2.....	1. סוגת תכניות המציאות וסוד קסמן
6.....	2. ממד ההשפלה בתכניות המציאות
9.....	3. מושג הסקופופיליה והקשרו אל תכניות המציאות
13.....	סיכום
14.....	רשימת מקורות

מבוא

תכניות המציאות הן חלק בלתי נפרד מחיינו כיום. מדובר בסוגה טלוויזיונית שאיננה מתוסרטת כלל, לכאורה. ז'אנר אשר מתעד כאמור אירועים מציאותיים וכולל משתתפים שאינם שחקנים, אשר מופיעים כעצמם. שורשי הז'אנר למעשה החלו בתכניות התעודה. גרעין תכניות המציאות החל לפרוח לאורך שנות השבעים, אך תפס תאוצה ממשית בשנות התשעים; עיצב את פני הז'אנר אל מה שהוא כעת. לתכניות ישנם מאפיינים קבועים: הן יכללו צוות מקצועי, לצד ניפויים המתקיימים מפרק לפרק, עד להכתרת המנצח. בעבודה זו, אדון באספקטים שונים הנוגעים בתכניות הללו: תכניות אשר זוכות להצלחה רבה בישראל ובעולם כולו. לכאורה, התכניות מבקשות להציג את האמת כפי שהיא; אך בפועל, על פני השטח המצב איננו כזה. תכניות המציאות מכילות מספר משתתפים אנונימיים, אשר נבחרו מתוך רשימה ארוכה. מבוססות על תחרויות שונות, כשבסופן מוענק למנצח פרס כלשהו: כסף, מכונית, דירה ועוד.

המחקר אותו אציע בעבודה זו, יעסוק בתכליתן של התוכניות הללו ככלל, ובשאלת התרחשות 'מאחורי הקלעים' בפרט. אבחן לאורך העבודה מספר נקודות מרכזיות אשר לרוב מוסתרות מאיתנו, קהל הצופים; נקודות שלעיתים גם אינן מגיעות אל המשתתפים שלעצמם. כפי שאבאר בהמשך, באמצעות מאמרים ודוגמאות שונות, קיימים מספר גורמים שיוצרי תכניות המציאות מעוותים ומקצינים, ללא ידיעתנו. זאת, כדי שיוכלו ליצור עבורנו את החשק והרצון לצפות בתוכניות. מטרה זו, כפי שאסביר, משרתת מניעים מסוימים, במכונה משומנת היטב. הפרק הראשון בעבודה זו, יעסוק בסוגת תכניות המציאות שלעצמה לצד סודות ההצלחה המלווים את התכניות הללו. אענה על שאלה מהותית: מה למעשה מביא אותנו, כקהל, לצפות בתכניות המציאות, מרצוננו החופשי.

הפרק השני יעסוק בביטוי "כוכב מושפל". אציג את הקשר שבין ממד ההשפלה בתכניות המציאות לבין הנאת הצופים, קשר הדוק וסבוך למדי.

הפרק השלישי בעבודה זו, יציג את מושג הסקופופיליה ומשמעותו. אבחן את הקשר הישיר בינו ובין תכניות המציאות. תכניות שעיקר הצפייה בהן נוצר מאספקט של עונג, המופק מלהיות אובייקט להסתכלות, לצד הצורך הבלתי נלאה במציצנות, הכרוך הז'אנר שלעצמו.

פרק א': סוגת תכניות המציאות וסוד קסמן

בפרק זה, אחקור באופן כללי את המושג: "תכניות המציאות". לצורך הגדרת הסוגה ומתן הרקע לז'אנר, איעזר במחקרם של פרופ' גבי וימן, ד"ר יונתן כהן ומיכל ה. שטרית: "תכניות המציאות בישראל: בין מציאות לדמיון, בין תמימות למניפולציה, בין ציבורי לפרטי" (2007). במאמרם, מסבירים הכותבים כי לא קל להגדיר באופן חד משמעי מהן תכניות המציאות. עם זאת, ניתן להצביע על שני מאפיינים ספציפיים המשותפים בתכניות הללו. ראשית, מדובר באנשים אנונימיים לחלוטין ושנית, הן תמיד יתבססו בצורה כזו או אחרת, על תחרות בין האנשים הללו. לכאורה, התכניות הללו מוגדרות ככאלו המציגות אנשים אמתיים בעת שהם חווים אירועים אמתיים; אך כפי שניווכח בהמשך, קשה לומר בוודאות כי אכן כך הדבר.

במאמרו, "Teaching us to fake it", דן ניק קולדרי (Couldry, 2004) בריטואליזציה המתרחשת בתכניות המציאות: הנורמות הטקסיות של הטלוויזיה, המתקיימות במספר בחינות. ישנו ריטואל; הן מבחינת המשתתפים, החוזרים על פעולות מסוימות והן מבחינת הקהל, אשר צופים בתכנית בקביעות ספציפית. הקונספט של התכניות הללו, הוא לעקוב אחר חיי המשתתפים בהן, בעודם מבצעים פעולות ומשימות שונות בתוך שלל סיטואציות. התחרות שלעצמה, מתקיימת כאשר בסוף כל פרק מתקיימת לרוב הדחה. כפי שניתן להבחין, הז'אנר בעל תצורה ריטואלית: כזו המאפשרת לו להיווצר שוב ושוב ולהיות מועתק בהצלחה, מבלי לדאוג לשאלות אודות תוכנו. בסופו של דבר, עובדה זו מאפשרת לתכניות הללו להיות דומות להפליא, אך עדיין חדשות לכאורה בכל פעם שהן משודרות. סוגית תכניות המציאות כוללת מספר רב של תת-סוגים של הז'אנר, כפי שמציינים פרופ' גבי וימן, ד"ר יונתן כהן ומיכל ה. שטרית (2007). למשל: שעשועונים, תחרות כישרונות, תכניות בסגנון תיעוד מציאות, החלפת בני זוג, תכניות שידוכים, תכניות מתיחות, מצלמה נסתרת ועוד רבים.

תכניות רבות נעשו במהלך השנים, כאלו הלועגות לתת ז'אנרים השונים הללו. ביניהן, בלטה בעיני אחת כפורצת דרך במיוחד: הסדרה *Black mirror* (2011). כדי לבאר את סוגת הריאליטי, אתמקד בפרק ספציפי מן הסדרה: פרק שני מתוך העונה הראשונה, שמו: *15 million merits*. פרק זה מבצע הזרה אירונית למדי, לסוגיות הנוגעות ברבדים שונים בתכניות המציאות ככלל, ומושגי ההשפלה והריטואל בפרט, בהם אתמקד בפירוט בהמשך. הפרק מתקיים בעולם אינטראקטיבי עתידי שחציו וירטואלי וחציו מציאותי. לכן, רלוונטי למדי להדגמת הז'אנר הנוכחי.

בפרק זה, גיבורנו מתקיים בעולם שבו עליו 'לצבור נקודות' על ידי פידול אין-סופי. הצופה מתמקם בעל כורחו בעולם שאינו יודע שובע, בו חייבים כולם לרכב על אופני כושר, כדי להפעיל